

דף פרשת השבוע

תנועת הקיבוץ הדתי

י"ט כסלו, 26.11.2010

גיליון מס' 235

שבת פרשת וישב

מאת הרב ארי סט

על אחריות עצמית וערבות הדדית

המתבונן במבט ראשון על הצעתו של יהודה למכור את יוסף לישמעאלים יכול להתרשם שלפנינו ניצב אח המגלה אחריות כלפי אחיו הצעיר והמסכן שזה עתה הושלך לבור על ידי אחיו הגדולים. אלא שחז"ל מבקרים את יהודה ביקורת נוקבת על הצעה זו (מסכת סוטה דף יג עמוד ב):

כל העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו... אף מורידין אותו מגדולתו, דכתיב:
(בראשית לח) 'ויהי בעת ההיא וירד יהודה'.

מדוע ראו חז"ל את מעשהו של יהודה כמעשה שלילי ולא כפעולת הצלה ממות? הרי סופו בבור לולא הוצאתו ומכירתו, היה מוות ברעב!

נראה כי חז"ל זיהו בדברי יהודה מטרה אחרת שהניעה אותו להציע את הצעתו (בראשית לז, כו-כז):
'מה בצע פי נהרג את אחינו ונכסינו את דמו. לכו ונמכרנו לישמעאלים ונדנו אל תהי בו פי אחינו בשרנו הוא'.

השלכה לבור, מבחינת יהודה, כמוה כהריגה בידיים, לכן על מנת שלא ייתלה סרחון המעשה בו ובאחיו מציע יהודה למוכרו לישמעאלים והם יעשו בו כטוב בעיניהם. לא גורלו של יוסף עמד לנגד עיניו כשאמר יהודה את דברו, ואף לא הדאגה לאבא יעקב, אלא הרצון לרחוץ בניקיון כפיו באומרו 'נדנו אל תהי בו'.

דבריו של יהודה אינם דוגמא ללקיחת אחריות אלא לבריחה ממנה. נראה שכך חז"ל ראו את הדברים, כאשר ייחסו ליהודה את מסירת כתונת יוסף הטבולה בדם ליעקב אביהם. התורה מתארת את הבאת הכותונת בצורה אנונימית - ויביאו אל אביהם ויאמרו זאת מצאנו הִכָּר נָא הַכֶּתֶנֶת בְּנֵךְ הוּא אִם לֹא – אבל חז"ל הציבו שם את יהודה כמבשר הבשורה (בראשית רבה פרשה פד, יט):

אמר ר' יוחנן: אמר הקב"ה ליהודה אתה אמרת 'הכר נא' חייך שתמר אומרת לך 'הכר נא'.

עם זאת, נראה כי הליך התשובה של יהודה מופיע מייד בהמשכה של הפרשה, עת מפסיקה התורה בסיפור מכירת יוסף ועוסקת בסיפור יהודה ותמר. כאשר תמר מוצאת לשריפה בהוראתו של יהודה, היא שולחת אליו את הערבון שהשאיר אצלה ומוסיפה (בראשית לח, כה): 'הִכָּר נָא לְמִי הַחֲתָמָה וְהַפְתִּילִים וְהַמָּטָה הָאֵלֶּה'. יהודה היה יכול לשתוק ולא להגיב. הוא היה יכול להסיר אחריות, אלא

שכאן הוא דווקא מגלה אחריות למעשיו שלו. הוא פותח את פיו ומודה 'צְדָקָה מִמְּנִי' (שם, כו). נראה כי זהו הקשר שקושר ר' יוחנן במדרש לעיל בין ה' הכר נא' של מכירת יוסף ל' הכר נא' של תמר ליהודה. הראשון הוא ניסיון ההסתרה והבריחה מאחריות ואילו השני הוא תחילתו של תיקון ולקיחת אחריות על מעשיו שלו.

סופו של התהליך איננו נמצא בפרשתנו. לשיאו נגיע רק בפרשות הבאות (מקץ, ויגש), כאשר יהודה מקבל על עצמו אחריות וערבות על בנימין כשהוא משכנע את יעקב להוריד את בנימין עם שאר האחים למצרים (מעניינת העובדה שהצעת יהודה באה על רקע הצעת ראובן, כפי שקרה גם במכירת יוסף). 'אֲנֹכִי אֶעֱרְבֶנּוּ מִיַּדִּי תִבְקָשׁוּנוּ' (מג, ט), אומר יהודה ליעקב, ויעקב מקבל את הצעתו של יהודה. הצעה זו מגיעה גם לשעת מבחן, וכאשר פרעה דורש שבנימין יישאר אצלו לעבד כעונש על גניבת גביע הכסף, מתייצב יהודה מאחורי דבריו. הוא מגלה אחריות עומד מול פרעה, וכערב לחובו של חברו, מעמיד את עצמו תחת בעל החוב (מד, לג): 'וְעַתָּה יֵשֶׁב נָא עִבְדְךָ תַּחַת הַנֶּעֱרָר עִבְד לְאֲדֹנָי וְהַנֶּעֱרָר יַעַל עִם אָחִיו'. לא פלא הוא שכאשר חז"ל חיפשו בתורה מקור לדין שיעבוד ערב לחובו של חברו הם חשבו תחילה על יהודה (בבא בתרא דף קעג עמוד ב).

תחילתה של תשובת יהודה בלקיחת אחריות על מעשיו האישיים וסופה במתן ערבות לאחיו בעת צרה. נראה כי רק אז שב יהודה למקומו כאח מוביל המגלה מנהיגות ואחריות.

הרב ארי סט – רב קיבוץ סעד. למד בישיבת ההסדר "שבות ישראל" באפרת ובכולל "ארץ חמדה" בירושלים. נשוי לנעמה ואב לארבעה.

אפשר לקבל את דף פרשת השבוע של הקיבוץ הדתי בדואר אלקטרוני או לראות אותו באינטרנט באתר של הקיבוץ הדתי בכתובת: www.kdati.org.il/parashat_hashavua.htm

כדי לקבל את הדף בכל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא.

תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: webmaster@kdati.org.il

אתר האינטרנט של תנועת הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il

הקיבוץ הדתי, דובנוב 7, ת. ד. 40015, תל אביב 64732 | טל: 03-607-2777 | פקס: 03-695-7039